

“แขก” มุสลิม ในความเป็นไทย

ความเป็นไทยมีขึ้นจากการผสมผสาน ทั้งทางเผ่าพันธุ์และทางสังคมวัฒนธรรมหลากหลาย ทั้งจาก จีน, อินเดีย, ลาว, มอญ, เขมร, มลายู ฯลฯ และจากมุสลิมด้วย

ความเป็นไทยที่ได้จากมุสลิมมีหลายอย่าง แต่คนไทยส่วนมากหลงทางเข้าใจผิดว่าเป็นมรดกตกทอดของไทยทั้งแท่ง หรือไทยแท้ๆ เห็นได้จากอาหารหวานคาว, เสื้อผ้าอาภรณ์, ศิลปกรรม, ภาษาและวรรณคดี, เพลงดนตรีและการแสดง

1. อาหารหวานคาว ที่มีรากจากมุสลิม เช่น แกงเผ็ดต่างๆ ใส่กะทิ น้ำข้น เช่น แกงเนื้อ, แกงไก่, ฯลฯ

ขนมหวานต่างๆ เช่น ขนมหม้อแกง, ขนมบ้าปุ้น

2. เสื้อผ้าอาภรณ์ ที่ได้จากมุสลิม เช่น **ศิราภรณ์** เครื่องประดับศีรษะประเภทมงกุฎ และชฎา มาจากลอมพอกของอิหร่าน

ลอมพอก เครื่องสวมศีรษะทรงยาวสูง ยอดแหลม หรือมนๆ ไม่แหลมก็ได้ เป็นเครื่องทรง

กับเครื่องแบบขุนนางอยุธยา แล้วมีพัฒนาการเป็นมงกุฎกับชฎา

ผ้าแขก ใช้แต่งตัวเป็นเครื่องทรงและเครื่องไชนละคร แล้วใช้แต่งปราสาทราชวังและบ้านเรือน มีหลายชนิด ส่วนมากนำเข้าโดยพ่อค้ามุสลิมจากอิหร่าน-อาหรับ, ซวา-มลายู, มุสลิมและฮินดูจากอินเดีย มีผ้าหลายอย่าง ทั้งผ้าราคาถูกและผ้ามีราคามีสีสันลวดลายต่างๆ เช่น

ผ้าด้าย, ผ้าดอก, ผ้าไหม, ผ้าแพร, ผ้าเยียรบับ, ผ้าอัตลัด (ซาติน), ผ้าตาด, ผ้าสำน, ผ้าระกำไหม, ผ้าเข้มขาบ, ผ้าสักหลาด, ผ้ามาตาบ, ผ้ากำมะหวิด, ผ้าสุหรัต, ผ้ากุศราต, ผ้าย่ามะหวาด, ผ้ากำมะหยี, ไหม, พรหม, ฯลฯ

ตลาดขายผ้า มีหลายแห่งอยู่ในเกาะเมืองอยุธยา รายชื่อตลาดมีในเอกสารจากหอหลวงยุคอยุธยา เช่น

ประตูวังหลวง ตรงประตูข้างพระฉนวนน มีแม่ค้าขายผ้าจากบ้านแขกเข้าไปนั่งขายผ้าต่างๆ

ของพวกแขกให้ฝ้ายโนและฝ้ายหน้าเลือกซื้อหา

ตลาดผ้าลาย อยู่ท้ายวังหลวงตรงถนนย่าน

จะโกรใหญ่ มีขายผ้าลายสุหรัต, ผ้าขาว, ผ้ากลาง

ตลาดทำขุนนาง อยู่ริมคลองเมืองด้านเหนือ

ฝั่งเกาะเมือง ใกล้ป้อมประตูข้าวเปลือก บริเวณ

ขุนนางในเมืองข้ามเรือจ้างมารับราชการแล้ว

กลับบ้านนอกเมือง มีร้านขายผ้าแขก เช่น ผ้า

สมปักเชิงปุม, ผ้าไหม, ผ้าลายคุซราต, ย่ามะ

หวาด, สมปักเชิง, สมปักล่องจวน, ลมปักกริว,

ฯลฯ ข้าราชการที่ทำฝ้านุ่งขาย เมื่อเกิดฉุกเฉิน

ไม่มีฝ้านุ่งเข้าฝ้าต้องมาซื้อตลาดนี้ไปนุ่งเข้าฝ้า

3. ศิลปกรรม แบบมุสลิมมีหลายอย่าง เช่น

สถาปัตยกรรม, จิตรกรรม และประติมากรรม

สถาปัตยกรรม ที่เห็นชัดเจน คือ กรอบ

ประตูหน้าต่างเป็นรูปวงโค้ง (True Arch) แบบ

มุสลิม เช่น ที่วัดกุฎีดาว ในอยุธยา, วังนารายณ์

ที่ลพบุรี

จิตรกรรม และประติมากรรม มีลวดลาย

แบบมุสลิมอย่างหลากหลาย เช่น ลายถักไขว้บนเครื่องทองในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะอยุธยา, ภาพสลักไม้ลายถักไขว้เป็นกรอบล้อมตัวเขียนวงบนบานประตูไม้ วัดหันตรา อยุธยา

ลวดลายแบบมุสลิมในศิลปกรรมไทยมีหลายอย่าง (ข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ เรื่อง 'ลวดลายประดับแบบอิสลามในไทย (พุทธศตวรรษที่ 21-23)' โดย นางสาวเจนจิรา เบญจพงศ์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปีการศึกษา 2553) แต่จำแนกกว้างๆ ได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มลายเรขาคณิต ประเภทลายเส้นสอดไขว้ (ลายกรอบสอดไขว้, ลายขัดสาน) และประเภทลายสี่เหลี่ยมเพิ่มมุมหรือลายดอกเหลี่ยม (ลายเสาดประดับดอกเหลี่ยม, ลายสี่เหลี่ยมเพิ่มมุมหรือดอกเหลี่ยมเพิ่มมุม)

กลุ่มลายที่มีที่มาจากธรรมชาติ ประเภทลายพันธุ์พฤกษา (ลายก้านขดวงก้นหอย, ลายก้านขดสอดไขว้, ลายก้านขดออกปลายลายเป็นภาพ, ลายใบไม้ประกอบก้านใบม้วนออก, ลายพรรณพฤกษาประกอบสัตว์)

4. ภาษาและวรรณคดี ได้จากมุสลิมมีหลายเรื่องและหลายคำ มีดังนี้

นิทานอิหร่านราชธรรม (นิทาน 12 เหลี่ยม) โดย ชุนกัลยาบตี (ชุนนางแขกเปอร์เซีย) แต่งหรือแปลถวายพระเจ้าบรมโกศ เมื่อ พ.ศ.2295 มีคำอธิบายว่าเป็นหนังสือนิทานสุภาษิตว่าด้วยราชธรรม (ธรรมของพระราช) เป็นที่นับถือกันมากครั้งอยุธยา

อ.ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ อธิบายว่าเจ้านายยุคอยุธยาศึกษาความรู้กว้างขวางเกี่ยวกับมุสลิมจากหนังสืออิหร่านราชธรรม ความรู้เหล่านี้มีอิทธิพลต่อราชสำนักและวรรณคดีไทยยุคอยุธยา

(ในเอกสารนี้ ได้ข้อมูลหลายอย่างจากหนังสือความสัมพันธ์ของมุสลิมของประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย ของ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2505)

ศรีปราชญ์ กับศรีธัญชัย นำเชื่อว่าเป็นนิทานได้จากอาหรับ-อิหร่านด้วย

ภาษา มีคำมุสลิมจำนวนมากใช้ในภาษาไทย แล้วเข้าใจว่าเป็นคำไทยดั้งเดิม เช่น

สนม มาจากศัพท์เปอร์เซียว่า ซัน (Zan) แปลว่าผู้หญิง, ชะนนานะฮฺ (Zanānah) แปลว่าอย่างผู้หญิง เทียบกับไทยก็ตรงกับ "ฝ่ายใน"

นางห้าม มาจากศัพท์อาหรับว่า หารอม แปลว่า ที่ถูกห้าม, หาริม (ไทยเขียน ฮาเร็ม ตามฝรั่ง) แปลว่าสถานสงวนซึ่งหญิงอยู่ เป็นที่ห้ามชายเข้าไปปะปน ในราชสำนักสยามก็มีสถานสำหรับนางห้าม, หม่อมห้าม (เจ้าจอมหม่อมห้าม)

ผ้าขาวม้า มาจากศัพท์เปอร์เซียว่า กะมัร์บันด์ (Kamar Band) กะมัร์ แปลว่า เหว, บันด์ แปลว่า รัด, คาด

นอกนั้นยังมีคำปลีกย่อยอีกมาก เช่น ตราชู (เครื่องชั่ง), ครุย (เสื้อครุย), กะไหล่ (เคลือบโลหะ), อะไหล่ (ชิ้นส่วน), กะลาสี (ลูกเรือ), การบูร (สารที่สกัดจากเนื้อไม้การบูร), องุ่น (ผลไม้), ลูกเกต (ผลไม้), ตู (เช่น ตูข้าว), ต่าง (เช่น ม้าต่าง), บุหรี (ยามวน), กุหลาบ (ดอกไม้), สบู่ (ถูตัว), กาแฟ (เครื่องดื่ม), กุลี (กรรมกร), ภาชี (ของให้เปล่า), ชะมัดยาด (มาก), ชิง (พืช), ฝรั่ง (ชาวยุโรป), ฯลฯ

5. เพลงดนตรีและการแสดง

เพลงดนตรีและการแสดงของไทยกลุ่มหนึ่ง

ถูกครอบงำทำให้เชื่อว่าเป็นมรดกตกทอดของไทย ที่แสดงความเป็นไทยแท้ๆ อย่างภาคภูมิใจยิ่ง แต่จริง ๆ แล้วมีหลายอย่างได้จากแขกมุสลิม

เพลงดนตรีไทย

เครื่องดนตรีไทยกลุ่มหนึ่งรับมาจากอิหร่าน ตั้งแต่ยุคต้นอยุธยาหรือก่อนหน้านั้น เช่น ปี่จั่น, รำมะนา, ซอสามสาย

ปี่จั่น อิหร่านเรียก สรโน ทางล้านนาเรียก แนน (รับชื่อเรียกจากลังกาว่า หาระแนวะ) รูปร่างและขนาดอย่างเดียวกับปี่มอญ, ปี่ชวา

รำมะนา อิหร่านเรียก ระเบบานญา

ซอสามสาย อิหร่านเรียก ระเบบับ กัมพูชาเรียก ตรวัวแซมร์ (แปลว่า ซอเขมร) ทางล้านนาเรียก สะล้อ แต่รูปร่างและขนาดต่างกัน

เพลงไทยมีรายชื่อขึ้นต้นว่า “แขก” ที่หมายถึงได้ทำนองสำเนียงจากเพลงแขกมุสลิมมากกว่า 60 เพลง เช่น แขกเงาะ, แขกเจ้าเซ็น, แขกซั่มเซ, แขกปัตตานี, แขกอะหวัง, แขกอะนูหะซัน, แขกโอด, ฯลฯ

ยุคอยุธยา มีชื่อทำนองเพลงดนตรีอยู่ในหนังสือประชุมบทมโหรีซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงรวบรวมไว้ แล้วพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก พ.ศ.2463 ชื่อทำนองเพลงดนตรีจำนวนหนึ่งหาคำแปลไม่ได้ เพราะไม่มีในคำไทยเมื่อสำรวจแล้วน่าจะเพี้ยนจากคำแขกอิสลาม เช่น

จันดิน, ยิกิน, ปะตงโอด, ปะตงพัน, กะระนะ, สระบุโหรง, มัดตรา, เนียรคันโยค, โฉลกแขก, มะละกาน้ำทอง, มลายูหวน, ยงหงิด, บ้ำระปูน, ดอกไม้ตานี, ออรุ่ม, ฯลฯ

เฉพาะชื่อดอกไม้ตานีกับออรุ่ม พอจะสืบคำอธิบายได้บ้างดังนี้

ดอกไม้ตานี ชื่อเพลงดนตรีมโหรีกรุงเก่า คง

ได้ทำนองสำเนียงแขกมลายูจากเมืองปัตตานี มีคำร้องดังนี้

๑ เจ้าเอยตาน รักแก้วข้านุ่งยกมา
รัตมุกพินปลา เจ้าห่มผ้าชมพูไทย
จวนชวาตะง่าหวน สนทองแล้วแกมใหม่
สมควรด้วยนวนไล มางามละไมตาเอย ฯ

4 คำ ฯ

๑ เจ้าเอยตานี รักแก้วข้าจะไปเมืองแขก
ได้ทองดักร้อยแบก พี่ก็มิให้เจ้าจำไป
สลัดจะจับกุม พี่ปากน้ำพลใน
พี่มิให้เจ้าไป ตานีนั้นเมืองแขกเอย

๔ 4 คำ ฯ

อรุ่ม ในชื่อเพลงดนตรีมโหรีกรุงเก่า (เขียนเหมือนคำที่มี อ นำ เช่น ออย่า, ออยู่, อย่าง, อยาก อ่านเหมือนมี ห นำ ว่า หรุ่ม) เป็นภาษาอาหรับ หมายถึงเมืองแขกในตะวันออกกลาง

“หรุ่ม เป็นภาษาอาหรับมาจากคำว่า รุม หมายถึง โรมันตะวันออก คือ กรุงคอนสแตนติโนเปิล ซึ่งต่อมาตกอยู่ในความครอบครองของมุสลิมในตุรกี ผู้คนจึงใช้คำว่ารุม หมายถึงมุสลิมตุรกีไปด้วย” (จากหนังสือ อาหารในสำหรับมุสลิม บางกอกน้อย โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.กฤษณา รัชชมนั สมาคมราชการุญ พิมพ์เมื่อ เมษายน พ.ศ.2555 หน้า 83-84)

อาหารว่างมุสลิมเรียก “หรุ่ม” ดร.กฤษณาอธิบายว่า คือ ไข่แห้งที่โรยทอดในกระทะน้ำมันเป็นร่างแห แล้วห่อใส่ (ปรุงเหมือนหน้ากึ่งที่กินกับข้าวเหนียว) ใส่กุ้งผสมหมูปดและถั่วลิสงห่อรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส (ถ้าห่อไข่แห้งรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดพอคำ จะเรียกต่างไปว่า “ล่าเตียง”)

มีในกาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวานของ ร.2 ว่า “เห็นหรุ่มรุ่มทรงเสร์ว่า รุ่มรุ่มเร้าคือไฟพอน”

มีในจารึกโคลงภาพคนต่างภาษา ที่วัดโพธิ์ฯ

ทำสมัย ร.3 ความว่า “เรียกห่อไม้ไผ่ไว้”

แล้วมีคำอธิบายอยู่ใน “อภิธานศรับท์” ของ หมอบรัดเลย์ (เป็นหนังสือพจนานุกรมภาษาไทย สมัย ร.5) ว่า “ห่อไม้ เป็นชื่อเมืองต่างประเทศแห่งหนึ่ง และเป็นชื่อเรียกของกินอย่างหนึ่งด้วย”

ลิเก

ลิเกเป็นการแสดงอย่างหนึ่ง มีกำเนิดใน กรุงเทพฯ สมัย ร.5 ผู้แสดงลิเกร้องเองรำเอง แต่งตัวเลียนแบบละครนอกที่มีมาก่อน

ต้นเค้าของลิเกมาจากดิเกร์ ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อสวดสรรเสริญพระอัลเลาะห์ของชาวมลายูมุสลิมที่ถูกกวาดต้อนขึ้นไปอยู่ กรุงเทพฯ ตั้งแต่สมัย ร.1 และ ร.3 จากบ้านเมืองทางภาคใต้ของไทย เช่น เมืองปัตตานี และเมืองใกล้เคียง

คนกรุงเทพฯ ยุคนั้นพากันเข้าใจเอาเองว่า พิธีดิเกร์เป็น สวดแขก แล้วเรียกคำมลายูดิเกร์เพี้ยนไปว่า “ลิเก” บ้าง “ยี่เก” บ้าง ตามถนัดปาก ต่อมากำหนดให้เรียกเป็นทางการว่าลิเก แล้วเรียกพิธีอย่างนี้ด้วยปากคนกรุงเทพฯ ว่า **ลิเก สวดแขก**

มีผู้บันทึกเล่าว่าลิเกสวดแขก มีพวกแขกมุสลิมหลายคนนั่งล้อมเป็นวง แต่ละคนมีเครื่องดนตรีคนละอย่างคือ กลองรำมะนามีหลายใบ และเครื่องจิ้งหะมีโหม่ง, กรับ, ฯลฯ แล้วตีระโคมใหม่ร้องพร้อมกัน จากนั้นมีต้นบทคนหนึ่งร้องนำเป็นคำมลายู ร้องวรรคหนึ่งก็หยุดให้ลูกคู่ร้องทวนซ้ำพร้อมกัน แล้วตีระโคมกลองรำมะนามีและเครื่องจิ้งหะไปด้วย

นานไปลิเกสวดแขกก็เป็นลิเกลำตัด เมื่อมีชาวมลายูมุสลิมกลุ่มหนึ่งปรับปรุงลิเกสวดแขกภาษามลายูเป็นภาษาไทย แล้วเลือกขับลำอัน

เป็นที่นิยมเล่นในยุคนั้นมาผสมใช้งานโดยไม่เอาทำนองทั้งหมด แต่ตัดสั้น ๆ เฉพาะที่สนุกสนานเลยเรียกลิเกลำตัด นานเข้าก็กร่อนเหลือแค่ “ลำตัด” สืบมาจนทุกวันนี้ (การละเล่นของไทย โดย มนต์รี ตราไมท กรมศิลปากรพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2479)

ขณะลิเกสวดแขกปรับเป็นลิเกลำตัด ก็มีอีกกลุ่มหนึ่งพัฒนาแยกเป็นลิเกออกภาษาแสดงชุดของชาติภาษาต่าง ๆ แต่กำหนดว่าต้องเริ่มด้วยชุดภาษาแขก เรียกแขกรดน้ำมนต์แล้วถึงตามด้วยชุดภาษาอื่น ๆ ที่ต้องการให้ตกลงขบขัน สนุกสนาน

ลิเกออกภาษา มีตัวแสดงแต่งกายตามภาษานั้น ๆ โดยผู้แสดงร้องเองเป็นคำไทยแต่ตัดเป็นสำเนียงภาษานั้น ๆ แล้วทำท่าทางประกอบ ส่วนคนตีกลองรำมะนาและเครื่องจิ้งหะที่นั่งล้อมวงก็ร้องรับพร้อมกันเป็นลูกคู่ เมื่อหมดกระบวนชุดหนึ่งผู้แสดงเข้าจาก พวกตีรำมะนาก็พากันระโคมต่าง ๆ อย่างลำตัดสั้น ๆ สลับรอผู้เล่นแต่งชุดภาษาใหม่ออกมาเล่นต่อไป ด้วยสำเนียงและเครื่องแต่งตัวสมมติเป็นภาษานั้น ๆ เช่น มอญ, ลาว, จีน, เขมร, ฯลฯ (เป็นต้นแบบเพลงสิบสองภาษาสืบมาจนปัจจุบัน)

ต่อมาพวกวงปี่พาทย์กับพวกสวดศฤงฆ์ที่เล่นระโคมงานศพ เห็นว่าลิเกออกภาษาของพวกเขาแขกมุสลิมสนุกสนาน เลยเอาไปดัดแปลงเล่นเข้าวงปี่พาทย์บรรเลงรับแทนตีรำมะนา ครั้นนานเข้าก็ให้แต่งตัวชุดมากกว่าเดิม แล้วเรียกลิเกลูกบท จนกระทั่งรัดเครื่องเลียนแบบละครนอกทั้งเครื่องแต่งตัวและลีลา ร้องรำ แต่ต้องทำให้เพี้ยนจากละครนอกแล้วเรียกลิเกทรงเครื่อง

ส่วนชุดแขกรดน้ำมนต์ที่เป็นชุดแรกในลิเก

ออกภาษา ก็ปรับเปลี่ยนเป็น “ออกแขก” ซึ่งสัญลักษณ์ว่ามีต้นเค้าจากดิเกิร์ของแขกมลายูมุสลิม ดิเกิร์ก่อนแสดงทุกวันนี้จึงต้องมีออกแขกด้วยทำนองแขกซัมเซ (บางที่เรียกแขกบุรุษยะวา) คำร้องมีต่าง ๆ ออกไป ขึ้นอยู่กับกาลเทศะที่แสดง มีตัวอย่างทั่วไป ดังนี้

เห่ เฮ เฮ เอ้

เห่ เฮ เห่ เฮ เห่ เฮ เฮ ๆ ๆ

กระดุก กระดุก กระดิก

เอาไปมัดพริก อร่อยดีเฮ

ฮัลเล่ ว่างกา ขอเชิญเข้ามา ดูลิเก

(ดนตรีรับ)

กระบี่กระบอง

กระบี่กระบอง เป็นการละเล่นต่อสู้ป้องกันตัวด้วยอาวุธต่าง ๆ ได้ต้นแบบจาก “ซิลละ” ของมลายู ซึ่งต้องมีเครื่องตีเป่าประโคมตลอดเวลา

เครื่องดนตรีหลัก คือ ปี่ (ชวา), กลอง (แขกมลายู 2 ใบ) (ตัวผู้, ตัวเมีย)

“แขก” มุสลิม ในสยามนับพันปีมาแล้ว

“แขก” อาหรับ-อิหร่าน เป็นพวก “ชุมชนน้ำ” กลุ่มสำคัญที่เดินเรือทางทะเลถึงดินแดนสุวรรณภูมิและอุษาคเนย์ ตั้งแต่ก่อน ค.ศ. (หรือก่อน พ.ศ.543)

อ.ธิดา สาระยา อธิบายรายละเอียดอีกมาก อยู่ในหนังสือ ประวัติศาสตร์มหาสมุทรอินเดีย (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2554) แล้วอธิบายชุมชนน้ำว่าเป็นชุมชนมนุษย์ที่เก่าที่สุดแบบหนึ่ง โดยมีกำเนิดเก่าสุดพบบริเวณฝั่งตะวันออกของแอฟริกา โดยเฉพาะแถบอ่าวเปอร์เซีย แล้วยังมีกระจายตามฝั่งน้ำอุษาคเนย์ และที่อื่น ๆ ด้วย คนพวกนี้ชำนาญเดินเรือทางทะเลตาม “เส้นทางเครื่องเทศ” ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมทางทะเล

เก่าแก่สุด

ชาวชวา-มลายู จัดเป็นกลุ่มชุมชนน้ำชำนาญเดินเรือทะเลในอุษาคเนย์

หลัง พ.ศ.1000 เรียกยุค “ทวารวดี-ศรีวิชัย” มีพ่อค้าจากอินเดีย, อาหรับ, อิหร่าน, ฯลฯ ใช้ “สลูบแขก” (เรือแขก) ขนสินค้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยนถึงดินแดนสุวรรณภูมิ ตั้งแต่คาบสมุทรมลายูได้ ถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำโขง

น่าเชื่อว่าพ่อค้าชาวอาหรับ, ชาวอิหร่าน มาค้าขายที่เมืองยะรัง (ปัตตานี) ด้วยมีประติมากรรมดินเผาและลายเส้นบนแผ่นอิฐเป็นรูปชาวอาหรับ, ชาวอิหร่าน พบที่เมืองอุ้มทอง (สุพรรณบุรี) กับเมืองนครชัยศรี (นครปฐม) “แขกเทศ” มุสลิมเก่าแก่ ยุคอยุธยา

หลัง พ.ศ.1800 เรียกยุคอยุธยา มีชุมชนมุสลิมเก่าแก่และขนาดใหญ่ที่สุดอยู่ทางด้านทิศใต้ นอกเกาะเมืองอยุธยา (ฝั่งวัดพุทไธสวรรย์ ถึงวัดนักบุญเซนต์ยอแซฟ)

ชุมชนมุสลิมยุคอยุธยา นี้ อยู่ทางคลองคูจาม และคลองตะเคียน (คลองขุนละครชัย) เชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างข้างบนกับข้างล่าง ใต้บ้านโปรตุเกส มีชาวมุสลิมหนาแน่นที่สุด แล้วมี “ตะเกีย” หมายถึงที่ฝังศพบรรพชนมุสลิม (อ.ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ อธิบายว่าตะเกีย มาจากคำอาหรับว่า “ตะเกียฮฺ” แล้วมาจากศัพท์เปอร์เซียว่า “ตักเยฮฺ” แปลว่าที่สงบอารมณ์, ที่พักของผู้ไฝ่สันโดษ, สุสาน)

ยุคนั้นยังมีชุมชนมุสลิมอยู่ตามเมืองสำคัญด้วย เช่น เมืองละโว้ (ลพบุรี), เมืองบางกอก (กรุงเทพฯ)

มุสลิมยุคอยุธยา ที่อยู่รวมเป็นชุมชนขนาดใหญ่ จัดกลุ่มกว้าง ๆ ได้ 3 กลุ่ม คือ

1. มุสลิมอินโด-อิหร่าน
2. มุสลิมชวา-มลายู-จาม

3.มุสลิมรายย่อย ดังนี้

1. มุสลิมอินโด-อิหร่าน

ได้แก่ มุสลิมเชื้อสายอาหรับ-อิหร่าน (เปอร์เซีย), ตุรกี (เติร์ก), อินเดีย เป็นกลุ่มเก่าแก่ที่สุด แล้วมีบทบาทและอิทธิพลมากที่สุดในราชสำนัก ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง

ชาวอยุธยา เรียกมุสลิมกลุ่มนี้ในชื่อต่างๆ กันว่าแขกเจ้าเซ็น, แขกมะหังน, แขกเทศ, แขกใหญ่ (พวกรูโรป เรียก “มัวร์” (Moor) หมายถึงมุสลิมอินเดีย) เป็นพ่อค้ากลุ่มสำคัญทัดเทียมคนจีน

แขกเจ้าเซ็น ได้ชื่อ “เจ้าเซ็น” จากพระนาม “อิหม่าน ฮุเซ็น” หรือ “อิหม่าม ฮุไซน์” (Imam Husayn) นักบุญสำคัญที่สุดของศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์ ในอยุธยาามุสลิมนับถือนิกายนี้มากที่สุด

เป็นพ่อค้านำเข้าสินค้าฟุ่มเฟือย เช่น พรมเปอร์เซีย, น้ำดอกไม้เทศ, ผ้าแพรวพรรณ, เครื่อง

แก้ว, เครื่องทอง, ฯลฯ รับราชการทั้งฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหาร สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงจ้างชาวอิหร่าน 200-500 คน (จากอินเดีย) เป็นทหารรักษาพระองค์

ตั้งชุมชนในกำแพงพระนคร ย่านการค้าในเกาะเมืองด้านตะวันออกและด้านใต้ ตั้งแต่ประตูจีนถึงประตูท่ากาयी (กาयी เป็นศัพท์เปอร์เซียเพี้ยนจากคำ อากอ (Aqā) แปลว่าหัวหน้า, ยี (ญี) เป็นคำแสดงความคารวะ ตรงกับครับ, ไต้เท้า) มีสลубแขกจอดย่านตลาดน้ำวน บางกะจะ (หน้าป้อมเพชร และหน้าวัดพันญูเชิง)

2. มุสลิมชวา-มลายู-จาม

ได้แก่ มุสลิมจากหมู่เกาะต่างๆ ในอินโดนีเซีย และมาเลเซีย, คาบสมุทรมลายู, จามจากเวียดนาม และกัมพูชา

มุสลิมกลุ่มนี้รวมกันแล้วมีมากที่สุด อยู่นอกเกาะเมือง ชำนาญเดินเรือทะเลค้าขายแล้วเป็นช่างฝีมือ, ชาวนา, และรับราชการ

มุสลิมจากชวา และหมู่เกาะต่าง ๆ เช่น พวกมักกะฮ์สันจากหมู่เกาะมาเก๊า

มุสลิมจากคาบสมุทรมลายู เช่น ปัตตานี (แขกตานี), เคดะห์ (ไทรบุรี), กลันตัน, ตรังกานู พวกนี้ตั้งบ้านเรือนอยู่นอกเกาะเมืองด้านทิศใต้ ใกล้วัดพุทธโรศวรย์จนถึงคลองตะเคียน

พวกแขกชวา-มลายู แล่นสลับมาทอดสมอ อยู่ท้ายคู ทางคลองคูจาม (ใกล้วัดพุทธโรศวรย์) แล้วขนสินค้าขึ้นไปไว้บนตึกห้างบนเกาะเมืองใน กำแพงพระนคร ที่ซื้อหรือเช่าไว้แล้วเปิดขายของที่ขึ้นมา ทำเหมือนกับพวกฝรั่งต่าง ๆ

ย่านบ้านท้ายคู พวกแขกชวา-มลายูบรรทุก หมากเกาะ และหวายตะค้า กับกระแซงเตยมา ขายตรงปากคลองคูจาม

พวกแขกตานี (ปัตตานี) อยู่บ้านริมวัดลอดช่อง (ฝั่งตรงข้ามวังหลัง ฟากตะวันตก) ทอผ้าไหมผ้าด้ายเป็นผ้าพื้น, ผ้าม่วงเกลี้ยงดอก วางขาย (เอกสารจากหอหลวงฯ ยุคอยุธยา)

จามมุสลิมจากเวียดนาม, กัมพูชา ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณปากคูจาม ใกล้วัดพุทธโรศวรย์ มีคลองคูจาม แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาไหลลงทางทิศใต้เชื่อมคลองตะเคียน

มีตลาดน้ำขนาดใหญ่ เป็น 1 ใน 4 ที่มีในอยุธยา เรียก “ตลาดน้ำปากคลองคูจาม” อยู่ใต้วัดพุทธโรศวรย์ท้ายสุเหร่าแขก (ปทาคูจามหมายถึง ค่ายคูของชาวจาม ปทาคู เป็นภาษาเขมร แปลว่าค่าย ปัจจุบันยังมีมัสยิดและกุโบร์)

พวกจามอยู่มาก่อนยุคอยุธยา แล้วมี “อาสาจาม” เป็นกองทัพเรือของอยุธยา แม่ทัพนามว่า “พระราชวังสัน”

แขกจาม เอาเรือไปจอดบ้านน้ำวนบางกะจะ ขายน้ำตาลทราย, น้ำตาลกรวด, สาคุเม็ดใหญ่เม็ดเล็ก, กำมะถัน, จันทน์แดง, หวายตะค้า,

กระแซง, เคย, ชลน อยู่ปนกันกับพ่อค้าจีน

ตั้งแต่ปากคลองวัดสุวรรณดารามราม ฝั่งเกาะเมืองตรงข้ามวัดพนัญเชิง พวกแขกจามนั่งร้านแพขายของเรียงรายปนกับแขกเทศและพวกอื่นไปจนถึงหน้าพระราชวังหลังทางด้านตะวันตก

ย่านบ้านท้ายคู ตรงคลองคูจาม พวกแขกจามสานเสื่อลินไต้ผืนใหญ่น้อยขาย และทำสมุก (ภาชนะสานมีก้น มีฝาครอบ) ขายด้วย

3. มุสลิมรายย่อย

ได้แก่ พวกจุฬีเลีย, พวกกลิงค์, พวกคุชราต, พวกเบงกอล

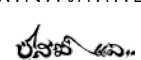
พวกจุฬีเลีย (Chulia) เป็นทมิฬมุสลิม (Tamil Muslim) เกิดจากการแต่งงานระหว่างชายมุสลิมจากที่อื่นกับหญิงทมิฬอินเดียใต้ ชำนาญการค้าทางทะเล เข้ามาค้าขายทางหมู่เกาะในอินโดนีเซีย, คาบสมุทรมลายู, และภาคใต้ของไทย

พวกจุฬีเลียค้าดินบุก, ค้าช้างจากสยามไปอินเดียใต้

มีสลูบแขกจอดย่านน้ำวน บางกะจะ แล้วมีร้านค้าย่อยในเกาะเมืองอยุธยาด้วย

“แขก” เป็นชาวสยาม แล้วเป็นคนไทย

แขกมุสลิมยุคอยุธยามีหลักแหล่งในอยุธยา เป็นชาวสยาม แล้วถูกทำให้เป็นคนไทยในสมัยหลัง

แม้กลุ่มอื่น ๆ จำนวนหนึ่ง เช่น แขกพราหมณ์ฮินดู ฯลฯ ก็นับเป็นชาวสยาม แล้วถูกทำให้เป็นคนไทยด้วย ซึ่งมีทั้งพวกที่พอใจ และพวกไม่พอใจ แต่ต้องจำใจ

การต่อสู้ที่ชายแดนภาคใต้ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 (ตอนที่ 5) : กิ่งตรังกานู

ในระยะหลัง ๆ ต่อมา ทางกรมของเราเริ่มถอนข้าราชการกลับเรื่อย ถอนทหารทั้งหมดกลับ ส่งทหารเรือหนึ่งกองร้อยไปประจำแทน โดยมี ร.อ.เข้า ทรงขำ เป็นหัวหน้า ทางฝ่ายปกครอง ได้ส่งคุณหลวงจำรัสเสชะการ ไปเป็นข้าหลวงทหารประจำรัฐแทนคนเก่า ทางด้านตำรวจ พ.ต.ต.ประจวบ กิริติบุตร ไปอยู่ประจำอยู่พักหนึ่ง ก็กลับมาอยู่กรม ปล่อยตำแหน่งว่างไว้ให้ข้าพเจ้ารักษาการแทนตลอดมา ก็ได้ไปอย่างที่ทำให้ข้าพเจ้าได้มีอำนาจหน้าที่เพิ่มขึ้น บังคับบัญชาได้เต็มภาคภูมิ ทางตำรวจก็สั่งให้ย้ายกลับเสียเกือบครึ่ง คงไว้ประมาณ 14-15 คนเท่านั้น

เป็นโชคดีอีกอย่างหนึ่ง ที่ได้ทหารเรือไว้เป็นพรรคพวก โดยเฉพาะ ร.อ.เข้า ทรงขำ เป็นนายทหารที่ดี ตรงไปตรงมา อัจฉริยะที่เข้ากันได้อย่างสนิท เราทั้งสองรักกันมาก ยอมเป็นตายด้วยกัน ได้ปรึกษาหารือกันถึงหน้าที่การปฏิบัติเป็นประจำ ตลอดจนความเป็นไปทางส่วนตัวใกล้ชิดเป็นกันเองทุกอย่าง พวกทหารเรือพากันเคารพนับถือรักใคร่ข้าพเจ้า ถึงกับออกปากปวารณาตัวยอมให้ใช้ทุกทางแต่ข้าพเจ้าไม่เคยก้าวก่าย นอกจากช่วยเหลือป้องกันพวกเขา

ทหารญี่ปุ่นที่ยังประจำอยู่ในรัฐนี้ก็เหลือร้ายคอยแต่ทำเรื่องรำคาญแก่ราษฎรที่ไม่ชอบใจก็จับไปทำทารุณกรรมต่าง ๆ นา ๆ เป็นที่หวาดกลัวของพวกชาวบ้านมาก ยิ่งเที่ยวเกาะกระรอกกับพวกเราคนไทยบ่อย ๆ ถือตัวเป็นผู้มีอำนาจทำอะไรตามพลการที่พอใจ พวกชั้นผู้บังคับบัญชานั้นดี อยู่ในระเบียบวินัย แต่พวกนายสิบ พลทหาร นี่ร้ายชอบก่อเรื่องอยู่เรื่อย พวกนี้ถือว่าเป็นเมืองเซลยที่ปราบได้ ไม่มีใครกล้าโต้ตอบ ข้าพเจ้ามีหน้าที่ที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยทั่วไป ข้าพเจ้าต้องใช้มาตรการที่เด็ดขาดไปหลายครั้งเพื่อต่อต้านการกระทำ ทหารญี่ปุ่นปะทะกับทหารเรือ ทหารเรือทำร้ายร่างกายทหารญี่ปุ่น กระทั่งคนลูกเรือไทยทำร้ายคนของทหารญี่ปุ่น ตายไป 3 คน ก็สามารถทำให้เรื่องยุติไปเรียบร้อย โดยไม่เป็นฝ่ายเสียเปรียบ

ในระยะหลังทางรัฐบาลไทย ได้ส่งถอนข้าราชการกลับอยู่เรื่อย ๆ ทหารเรือก็ส่งถอนกลับหมด ตลอดจนอาวุธที่ใช้ประจำตัว ข้าราชการฝ่ายตำรวจก็ให้ส่งกลับ ทางฝ่ายปกครองยังอยู่ประจำเพียงไม่กี่คน รวมทั้งพนักงานวิทยุด้วย ตอนนี้อย่างอังกฤษเริ่มทำการโจมตีตอบโต้ทางอากาศ โดยส่งเครื่องบินคาบอมม์และยิงกราดเรือบรรทุกสัมภาระของญี่ปุ่นตามบริเวณอ่าวและริมฝั่งทะเล และตามจุดที่ทหารญี่ปุ่นยึดอยู่เสมอ ๆ ทางญี่ปุ่นก็สามารถที่จะสกัดการถูกโจมตีนั้นได้ ภายในรัฐเริ่มอลเวงหวาดหวั่นกันไปทั่ว เหตุการณ์เลวร้ายลง เพราะข้าศึกโจมตีถี่ขึ้น

ด้านข้าราชการไทย หลวงจรัสโลหะการ ข้าหลวงทหารประจำรัฐ ขอตัวกลับโดยขอย้ายแต่รัฐบาลไม่ย้ายให้ หลวงจรัสฯ ขอลาออกราชการ ทางกรมไม่อนุมัติ ต้องล้มป่วยด้วยโรคประสาท จนเป็นอัมพาตเลยต้องให้กลับและไม่ได้ส่งผู้ใดไปแทน ยังเหลือแต่นายประพันธ์ ณ พัทลุง ผู้ช่วย กับข้าพเจ้าสองคนเท่านั้น เป็นหัวหน้าอยู่รับเหตุการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้น ผู้บัญชาการทัพพวกมลายูของญี่ปุ่นบินไปตรวจแนวและสังเกตการณ์ ได้เชิญ ประพันธ์ ณ พัทลุง และข้าพเจ้า ไปร่วมเลี้ยงกับบรรดานายทหาร ที่กองอำนวยการของญี่ปุ่น ได้ชี้แจงเป็นการปลอบขวัญว่า ญี่ปุ่นต้องชนะเด็ดขาด เพราะมีกองกำลังที่แข็งแกร่งอยู่ที่สิงคโปร์ ข้าศึกไม่สามารถทำลายได้ แต่ที่เราได้ประจักษ์อยู่แล้ว เห็นว่าญี่ปุ่นจะต้องพ่ายแพ้ในที่สุด เหตุการณ์ทรุดหนักลงทุกวัน จากการถูกโจมตีทางอากาศแทบทุกวันแล้ว ตอนกลางคืนยังถูกระดมยิงจนเรือดำน้ำเข้ามาในตัวเมือง ถูกบ้านเรือนราษฎรพังพินาศ ชาวบ้านบาดเจ็บล้มตายด้วยอำนาจกระสุนระเบิดตลอดแนวฝั่งทะเลตั้งแต่อ่าวไทยจนไปจด

สิงคโปร์ เรือเดินทะเลและเรือบรรทุกสินค้า สัมภาระต่างๆ โดยเฉพาะที่เป็นของญี่ปุ่น ถูกรังควานและถูกทำลายด้วยเรือดำน้ำพร้อมทั้งถูกโจมตีทางอากาศในเวลากลางวันด้วย จนไม่มีเรือเดิน เรือของพ่อค้าเอกชน ก็ไม่กล้าออกไปเสี่ยงกับอันตราย

เรือรบสมุยของไทย บรรทุกน้ำมันจากสิงคโปร์มาไทย ถูกตอร์ปิโด ของเรือดำน้ำอับปางห่างจากฝั่งกัวลาตรังกานูประมาณ 2 ไมล์ น้ำมันกระจายไปตามพื้นน้ำ ไฟลุกไหม้เป็นทะเลเพลิง คนประจำเรือทั้งนายทหารและพลร้อยละ 40 จมหายไปทะเลประมาณ 40 นาย ค้นหาศพไม่พบแม้แต่ศพเดียวเข้าใจว่าคงจะจมน้ำตายไปในท้องเรือ ส่วนที่รอดชีวิตมาได้ราว 60 นาย เป็นพวกอยู่คาดฟ้าปากระวาง กระโดดลงทะเลลอยคอไปเกาะกระแสนคลื่น พวกเรือชาวประมงคนพื้นเมือง ได้ช่วยเหลือพาเข้าฝั่งได้หลายสิบที่เรือประมงก็ไม่พบต้องลอยคอไปตามคลื่นเป็นเวลา 1 คืนกับ 1 วัน จนกระทั่งไปเกาะฝั่ง ถูกไฟน้ำมันไหม้ดำเป็นตอตะโกแต่ไม่ตาย ข้าพเจ้านำตำรวจไปสำรวจ และขอรับรองชาวบ้านประมงออกทำการค้นหาศพและสิ่งของตามริมฝั่งอยู่ 5 วัน ไม่พบศพที่เสียชีวิตเลยแม้แต่ศพเดียว ได้แต่ถังน้ำมันเบนซิน ที่ระเบิดแล้วบ้าง ไม่ระเบิดบ้างที่ถูกคลื่นซัดมาติดฝั่งเป็นจำนวนมาก บรรดานายทหารและพลที่ยังมีชีวิตได้ส่งยังโรงพยาบาลของรัฐ รักษาตัวอยู่ราวสิบวัน ทางกองทัพเรือได้ส่งเครื่องบินไปรับเข้ากรุงเทพฯ

ไม่เพียงแต่ถูกโจมตีหนักแต่เฉพาะในบริเวณเมือง ตามอำเภอนอก ๆ ที่จุดสำคัญ ๆ ก็ถูกโจมตีเช่นเดียวกัน ที่อำเภอโดงุน ตั้งอยู่ริมทะเลในเส้นทางจากกัวลาตรังกานูไปในอำเภอเคมามันซึ่งเป็นอำเภอชายแดนใต้ ต่อเขตรัฐปาหัง เป็นอำเภอที่ญี่ปุ่นทำเหมืองแร่ใหญ่โตแห่งหนึ่ง มี

คนงานชาวญี่ปุ่นจำนวนพัน ๆ ถูกโจมตีหนัก ประจวบกับวันที่ข้าพเจ้าเดินทางไปตรวจที่อำเภอเคมาตัน โดยก่อนหน้าหนึ่งวัน โจรจีนคอมมิวนิสต์ทำการปล้นสถานีตำรวจในเขตท้องที่อำเภอนั้น ข้าพเจ้าเดินทางไปเพื่อสอบสวนเหตุการณ์ที่นั่น เวลาประมาณ 11.00 น. ก่อนที่จะเข้าถึง อำเภอโดงุน เรือดำน้ำของข้าศึกโผล่ขึ้นลอยล้าอยู่ริมฝั่งที่ไม่ไกลนัก มองเห็นได้ชัดเจน ระดมยิงเข้ามาทางที่ตั้งอำเภอ และพร้อมกันนั้นเครื่องบินสองลำกำลังวนเวียนโจมตีทางอากาศอยู่เหนือบริเวณที่ตั้งอำเภอนั้น ข้าพเจ้าต้องหลบเข้ากำบังที่เชิงเขาริมทะเลในสวนมะพร้าว ก่อนที่จะข้ามแม่น้ำไปทางอีกฟากหนึ่ง ถูกโจมตีอยู่ที่นี่เกือบสองชั่วโมงโดยไม่มีการโต้ตอบจากฝ่ายญี่ปุ่นประการใดเลย หลังจากการโจมตีผ่านไป ข้าพเจ้าไปสั่งการให้ตำรวจท้องที่ออกทำการสำรวจความเสียหายต่าง ๆ แล้วเดินทางต่อไปยังอำเภอเคมาตันต้องหยุดเสียเวลาอยู่ที่อำเภอโดงุนราว 3 ชั่วโมง

ทางฝ่ายไทย ก่อนหน้าที่ญี่ปุ่นจะปราศรัยยอมแพ้แก่ฝ่ายพันธมิตร ได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่ โดยรัฐบาลที่จอมพลฯ ป. พิบูลย์สงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ต้องออกไปทั้งคณะ นายควง อภัยวงศ์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรีจัดตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้น รัฐบาลโดยการนำของ นายควง อภัยวงศ์ บุคคลที่ร่วมคณะรัฐบาลเป็นคนละพวกกับของคณะรัฐบาล จอม พล. ป. มีนโยบายเป็นกลาง ๆ ไม่ล้มไปทางฝ่ายญี่ปุ่นและไม่เอนไปทางฝ่ายอังกฤษ อเมริกา แต่อาจจะติดต่อกับทางอังกฤษ อเมริกาได้ โดยทาง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นของไทยอยู่ที่สหรัฐอเมริกา การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลของไทย ครั้งนี้นับเป็นจังหวะหนึ่งในทางการเมือง ที่จะคลี่คลายวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่จะ

ติดตามมาภายหลังสงครามสงบแล้ว

ทางรัฐตรังกานูนั้นยิ่งถูกโจมตีหนักขึ้น ทุก ๆ วันจะมีเครื่องบินข้าศึกมายิงกราดตามจุดต่าง ๆ ตั้งแต่เวลา 11.00 น. จนถึง 12.00-13.00 น. ร่วม 2 ชั่วโมง จึงบินกลับฐานทัพเป็นอยู่เช่นนี้ไม่เว้นแต่ละวัน เครื่องบินบินต่ำมาก ขนาดพอพ่นยอดมะพร้าว มองเห็นคนในเครื่องบินได้ชัดเจน เป็นการเลือกยิงตามสบาย เพราะไม่มีการโต้ตอบขัดขวาง ในช่วงระยะเวลาที่ถูกโจมตีนั้น ในบริเวณเมืองเจียบเซียบไม่มีใครและรถเดินทางถนนหนทาง ต่างพากันหลีกหนีหลบภัย แม้กระทั่งพวกทหารญี่ปุ่น ก็พากันหลบภัยกันไปหมด ข้าพเจ้าเองนั้นไม่รู้สึกหวั่นกลัวอะไร เห็นจะเป็นเพราะมีความซาซินอยู่บ้าง ประการหนึ่งก็มองเห็นอยู่ว่าเครื่องบินที่กำลังโจมตีอยู่นั้น เลือกยิงหรือทิ้งระเบิดเฉพาะแห่ง ที่เห็นว่าจะเป็นจุดสำคัญ ๆ ไม่ใช่ทิ้งระเบิดหรือยิงปะปะไปโดยให้เลือกที่ว่าเป็นบ้านเรือนราษฎรหรือที่ที่ไม่เห็นว่ามีผลสำคัญอะไร จะอยู่ ณ ที่พัก หรือที่ทำงาน (ป.ก.) ก็ไม่เคยกระวีกระวาดหาที่หลบภัยวิ่งหนีกันกระจัดกระจายเหมือนคนอื่น แม้บางครั้งเครื่องบินจะผ่านหลังคาไปก็ดี คิดว่าถ้าบังเอิญถูกยิงลงหรือทิ้งบอมบ์ลงตรงที่ ๆ เราอยู่ถึงจะหนีก็คงจะไม่พ้นอันตราย จึงบังคับตนเองให้อยู่ในอาการปกติได้ มีอยู่สองครั้งที่หมีนต่ออันตราย เมื่อเครื่องบินทิ้งระเบิดลงที่กุดังเก็บวัสดุของรัฐ ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลกับบ้านพักนัก แล้วเครื่องบินก็โฉบไปบนหลังคาบ้านในระยะต่ำพวกบริเวณบ้านแถบนั้นวิ่งลงหลุมหลบภัยกันซุกมุน แต่เครื่องบินก็ไม่ได้ยิงกราดด้วยปืนกลอีกครั้งหนึ่งขณะที่ถูกโจมตีอยู่ ข้าพเจ้าออกธไปเพื่อจะสำรวจความเสียหายในเมื่อเครื่องบินผ่านไปแล้ว แต่บังเอิญเครื่องบินเครื่องหนึ่งบินวกโฉบหน้ามาตรงข้ามกับรถของข้าพเจ้า ส.ต.ท.จ

◀ ภาพการลงนามเป็นพันธมิตรกับ
ญี่ปุ่น ของจอมพล ป.พิบูล
สงคราม กับ ทูตญี่ปุ่น

มีชัย ซึ่งนั่งอยู่ตอนหน้ารถเคียงกับคนขับ ตกใจ
กลัวร้องไห้คนขับหยุดรถ มิทันที่รถจะหยุดก็เปิด
ประตู่วิ่งกระโดดลงไปนอนกลิ้งอยู่ในคูถนน แทบ
ตายเพราะการตกทดแทนที่จะถูกยิง กลับเป็น
เรื่องขำสำหรับคนปอดลอยแต่เหตุการณ์ในขณะ
นี้เข้าขั้นรุนแรงที่สุด แม้ว่าจะไม่ได้รับอันตราย
จากการบอมบ์หรือการยิงกราดของข้าศึกก็ตาม
แต่เป็นการทำลายขวัญ ทำลายประสาท ของคน
ทั่วไปให้มีความหวาดผวากวายเป็นนิมิต ไม่มีอะไร
เลยจะหวังยึดเป็นหลักคุ้มครองป้องกันให้พ้น
อันตรายได้ ต้องต่างคนต่างหาหนทางเอาตัว
รอดเอาเอง หน้าที่การงานหนักอยู่ที่นี่ร่วมเดือน
ชาวบ้านจะออกไปหาอาหารที่ตลาดได้แต่เฉพาะ
ตอนเช้าก่อนจะถึง 10.00 น. พ้นจากเวลานั้น
แล้วจะต้องรีบกลับบ้านให้ทันก่อนที่เครื่องบินจะ
มา เป็นประจำทุกวันๆ ละสองเครื่องมาบินวน
เวียนปฏิบัติการณ์อยู่ราวสองชั่วโมงก็บินกลับไป
ภาวะขาดแคลนอาหารของชาวบ้านเป็นที่น่า
สังเวช กินแต่หัวมันต่างข้าว ตลาดสดของรัฐต้อง
หยุดชะงักไปทุกหน่วยงาน มีแต่หัวมันขายกอง

เป็นพะเนินๆ คนที่ตายไปเพราะโรคขาดอาหาร
ก็มีจำนวนไม่น้อย แม้แต่การช่วยเหลือประชาชน
ให้หลบภัย ผู้ที่ประสบภัยพิบัติก็ไม่ได้รับการช่วย
เหลือตามสมควรเท่ากับถูกปล่อยให้ไปตาม
ยถากรรม เวลาที่มีเครื่องบินมาโจมตีข้าพเจ้าจะ
ต้องออกวิ่งไปเสมอ เพราะเชื่อว่าคงจะหลีกหลบ
ไม่ให้ถูกยิงเอาได้แน่ เมื่อการโจมตีผ่านไปแล้ว
ข้าพเจ้าก็ไปยังจุดเกิดเหตุได้ทันทีเพื่อตรวจความ
เสียหาย และสั่งการช่วยเหลือไปตามที่ควร

ภาวะแห่งสงครามที่ก่อความพิงาศให้
เกิดยุคเข็ญเดือดร้อนแก่ประชาชนอย่างแสน
สาหัสนี้ได้ถึงขั้นสุดยอดของมันแล้ว แล้วก็เริ่ม
คลี่คลายลงในเมื่อฝ่ายทหารญี่ปุ่นปราชัย และ
ประกาศยอมแพ้ในที่สุด เหมือนดังที่เราคาด
หมายไว้ก่อนล่วงหน้าแล้ว

สงครามยุติแล้ว แต่สันติและความสงบ
เรียบร้อยจะยังไม่เกิดขึ้น เหตุการณ์อันสืบ
เนื่องจากผลแห่งสงครามจะยังมีอีกต่อไป จะมี
การเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ ทั้งในด้านการเมือง
และสภาวะความเป็นอยู่ของประชาชน อาจจะ

เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านดีและด้านร้าย ตลอดไปเป็นระยะยาวนาน อันไม่สามารถที่คาดล่วงหน้าให้ถูกต้องได้ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น

ที่รัฐนี้เมื่อฝ่ายญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้แล้ว เราคิดว่าเหตุการณ์ร้ายจะดีขึ้น เพราะฝ่ายอังกฤษ อเมริกาหยุดการโจมตี ทหารญี่ปุ่นก็รีบถอนตัวกลับทันที เหมือนกับเตรียมไว้ล่วงหน้า แล้วก่อนประกาศยอมแพ้ พอทหารญี่ปุ่นถอนตัวกลับเหตุการณ์ร้ายแรงที่ไม่เคยคาดคิดถึงก็กลับอุบัติขึ้น พวกโจรจีนคอมมิวนิสต์ได้เข้ายึดครองทั่วตลอดทั้งรัฐโดยทันที ยึดสถานที่ราชการ เข้าควบคุมสถานที่ทำงานของรัฐทุกแห่ง ปลดอาวุธเจ้าพนักงานตำรวจทางสถานี ตลอดจนยึดเอาเครื่องอาหารจากบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ตามผลการ ตั้งกองอำนาจการขึ้นบัญชาการกลางเมือง พวกคอมมิวนิสต์ที่ออกจากป่าเข้ามา อยู่ในเมืองมีจำนวนพัน ๆ พวกนี้เรียกตัวเองว่า ‘ทหารคิงคอง’ มีทั้งดาวแดง, ดาวเหลือง, ดาวขาว เต็มไปหมด ไม่รู้ว่าสังกัดไหนกันแน่ เมื่อทำการยึดสถานที่ต่าง ๆ แล้ว หลังจากนั้นสามวัน ก็จัดขบวนเดินแห่ภายในบริเวณเมืองประกาศให้ชาวบ้านร่วมเดินในขบวนด้วยราวสองหมื่นถือธงแดงคอมมิวนิสต์ ทุกคนทำประดุจเป็นการแห่แสดงความยินดีของผู้มีชัยชนะ ประกาศให้ติดธงแดงคอมมิวนิสต์หน้าบ้านเรือน เหตุการณ์อันหวาดหวั่นน่าสะพรึงกลัวจากการกระทำของพวกนี้ก็คือการตั้งศาลประชาชนขึ้นในบริเวณสวนสนุก แล้วจับผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพวกตนไปทำการชำระ โดยกล่าวหาในกรณีต่าง ๆ เช่น ทำตัวเป็นศัตรูกับพวกคอมมิวนิสต์ หรือเป็นผู้ทำการสนับสนุนแก่ทางการหรือฝ่ายญี่ปุ่นในการปราบพวกตนในอดีต ขอมติมหาชนให้ชี้ขาดว่าควรจะให้ชีวิตหรือควรม้าเสีย ผู้เคราะห์ร้ายที่ถูกกล่าวหาคราวละสามคนสี่คน จะถูกชี้ขาดให้ตายทั้งนั้น

เพราะไม่มีใครกล้าที่จะคัดค้านว่าไม่ผิด ไม่ควรตาย แล้วพวกเขาก็เอาคนเหล่านั้นไปยิงทิ้งโดยเปิดเผยให้ชาวเมืองได้เห็น และให้ทั้งศพไว้ระยะหนึ่งเพื่อเป็นการประจาน จึงอนุญาตให้ญาติของผู้ตายพาศพไปได้ แก้วแก่เค่งหลิ-เจ้าของบริษัทเค่งหลิ อันมีอิทธิพลในทางการค้ามีกิจการค้าตลอดไปถึงสิงคโปร์ กับพวกอีกคนหนึ่งก็ถูกจับไปยิงทิ้งในลักษณะเดียวกัน พฤติการณ์ทารุณโหดร้ายของพวกคอมมิวนิสต์ดังกล่าวก่อความสยของขวัญไปทั่วเมือง

พวกเราเล่าจะทำอย่างไร ต้องหยุดปฏิบัติการใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากคอยวิญญูติดต่อไปให้รัฐบาลทราบถึงเหตุการณ์ได้ขออนุญาตถอนตัวกลับแต่ทางรัฐบาลไม่อนุมัติ ให้อยู่ต่อไปเพื่อมอบหมายรัฐให้กับฝ่ายอังกฤษ แถมยังหนุนเป็นเชิงให้กำลังใจไปว่า ให้เราระลึกถึงวีรบุรุษของชาติในสมัยโบราณ

เราได้โทรศัพท์ทางไกลไปสอบถามเหตุการณ์ถึงข้าราชการไทยที่ประจำรัฐกลันตัน ก็ได้รับตอบว่า ข้าราชการไทยที่ประจำที่นั่นได้ถอนตัวกลับออกไปหมดนานแล้ว และพวกคอมมิวนิสต์ได้เข้ายึดครองอยู่เช่นเดียวกัน ต่อมาเมื่อได้รายงานเหตุการณ์ไปให้รัฐบาลทราบ ก็ได้รับตอบว่าทางรัฐบาลได้ติดต่อไปทางลอร์ด หลุยส์เมมาแบตเติล ผู้บัญชาการทัพฝ่ายอังกฤษ ซึ่งประจำอยู่ที่เกาะลังกาแล้วให้พิจารณาถึงเหตุการณ์ทางด้านนี้ ที่พวกคอมมิวนิสต์เข้ายึดครอง ให้ทางอังกฤษส่งทหารเข้าไปจัดการและรับมอบรัฐจากเรา เมื่อได้มอบหมายรัฐแก่อังกฤษเป็นทางการแล้ว ก็ให้เดินทางกลับระหว่างที่รอคอยเป็นเวลาหลายวันต้องเผชิญอยู่กับเหตุร้ายจากพวกคอมมิวนิสต์ คิดอยู่อย่างเดียวเท่านั้นคือความปลอดภัยไม่เป็นอันตรายจากพวกนี้

ที่บ้านพักข้าพเจ้าระหว่างนี้เหมือนเป็นที่ชุมนุมพวกข้าราชการของรัฐ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยไปมามิได้ขาด เพื่อฟังเหตุการณ์และปรึกษาถึงสถานการณ์ที่จะเป็นไป ข้าพเจ้าเปิดวิทยุให้รับฟังตลอดเวลา ต้องเลี้ยงกาแฟกันตลอดวัน ทางบ้านพักผู้ช่วยข้าหลวงฯ ไม่มีใครไปรบกวนวาย ก็ดีไปอย่างที่ว่าช่วยทำให้ข้าพเจ้าได้พลอยคลายความเคร่งเครียดไปได้บ้าง

วันหนึ่งตอนกลางวันขณะที่ข้าพเจ้ากำลังนั่งคุยอยู่กับพวกข้าราชการของรัฐสี่ห้าคน นายประพันธ์ ณ พัทลุง ได้โทรศัพท์ไปบอกหัวหน้าคอมมิวนิสต์ โทรศัพท์ที่ให้ไปพบยังกองอำนวยการของเขา ข้าพเจ้าก็ตอบไปว่าเขาเชิญแต่ท่านผู้ช่วยไม่ได้เชิญข้าพเจ้าด้วย ก็ควรที่ท่านผู้ช่วยจะไปพบเขาโดยเฉพาะ ผู้ช่วยข้าหลวงบอกว่า ถ้าข้าพเจ้าไม่ไปด้วยกัน แกก็จะไม่ยอมไป ข้าพเจ้าต้องตกลงยอมไปเป็นเพื่อนด้วย แกยังกำชับมาด้วยว่า ให้แต่งตัวคอยถ้าภายใน 20 นาทีแกจะมาจับ ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการดีเสียอีกที่คอมมิวนิสต์เชิญเราไปพบ จะทำให้เข้าใจในเหตุการณ์ดีขึ้นว่าเขาต้องการอะไรจากพวกเรา การเผชิญหน้าได้พบปะพูดคุยจากกันจะเป็นทางคลายความรู้สึกหวาดระแวงต่อกันให้หมดไปได้ ถ้าไม่ไปก็จะทำให้พวกเขาคลั่งคลั่งอยู่เสมอว่าเรายังถือเขาเป็นศัตรู และเราเองก็คงหวั่นอันตรายจากพวกเขาอยู่เรื่อยไป ถ้าจะถือว่าการไปพบจะเป็นการเสื่อมเสียเกียรติ แต่การหลีกเลี่ยงไม่ไปพบจะยิ่งเสียเกียรติมากกว่าที่ทำให้พวกเขาเห็นว่าเราหวาดกลัวจนไม่กล้าไปพบ แต่การไปพบของเรานั้นถือว่าการจ้านนต่อเหตุการณ์ของเราด้วย

ข้าพเจ้าเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว 2-3 นาที ไม่แต่งเครื่องแบบนายตำรวจ เพียงแต่สวมกางเกง kaki เสื้อสีทากิแขนสั้นแบบไปรเวท แกต้องการ

ให้ข้าพเจ้าแต่งเครื่องแบบไปด้วย แต่ข้าพเจ้าไม่ยอมแต่ง บอกว่าเพียงไปเป็นเพื่อนเท่านั้น ข้าพเจ้าพา ส.ต.ท.จง มีชัย ตำรวจที่เป็นล่ามไปด้วยคนหนึ่ง ข้าพเจ้าเห็นว่าโจรจินคอมมิวนิสต์เหล่านี้เป็นพวกโจรป่าแท้ๆ ไม่ได้อยู่ในอาณัติของรัฐหนึ่งรัฐใด ได้ถือโอกาสเข้ามาทำการปล้นบ้านเมืองด้วยอำนาจป่าเถื่อนโดยพลการ ในขณะที่บ้านเมืองระส่ำระสายไม่มีกำลังคุ้มครองเราเป็นข้าราชการไทยของประเทศเอกราชอิสระซึ่งตามปกติแล้วถือว่าเรายังคุ้มครองรัฐนี้อยู่ พวกมันเชิญเราไปพบเป็นเชิงบังคับด้วยอำนาจป่าเถื่อน นับว่าเราเสื่อมเสียเกียรติอยู่แล้ว การไปพบควรจะไปในลักษณะไปรเวท ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงไม่ยอมแต่งเครื่องแบบไปพบพวกมันให้เสื่อมเสียถึงฐานะราชการ

เมื่อเราไปถึงกองอำนวยการของเขา มีสิบโทดาวแดง ได้พาเราขึ้นไปบนชั้น 2 ของตึกที่ตึกอำนวยการนี้เป็นตึก 2 ชั้น ด้านตะวันออกที่ติดกับฝาเปิดเป็นห้องโถง มีโต๊ะสี่เหลี่ยมใหญ่วางอยู่กลางห้อง ดูเหมือนจะใช้เป็นโต๊ะอาหาร ไม่มีบ้านหรือสิ่งอะไรวางอยู่เลย ทางด้านตะวันตกกันเป็นห้องๆ สามห้อง มีทางเดินระหว่างหน้าห้องกับฝาผนัง เขาจัดให้เรานั่งที่โต๊ะกลางห้องโถงนั้น ข้าพเจ้ายึดที่นั่งกลางโต๊ะหันหน้าไปทางตรงกันข้ามกับทางเดิน โดยคาดหมายว่าเมื่อหัวหน้าโจรออกมาก็จะได้มองเห็นแต่ไกล เพื่อจะได้พิจารณาถึงลักษณะท่าทีไว้ก่อนว่าเป็นอย่างไร นายประพันธ์ ณ พัทลุง นั่งทางขวามือข้าพเจ้า และที่โต๊ะนั้นนอกจากพวกเราแล้วยังมีล่ามของเขา เป็นคนจีนชาวพื้นเมืองที่นั่น เมื่อเรานั่งเรียบร้อยแล้ว ส.ท.ลูกน้องของเขาก็ไปบอกกับหัวหน้าซึ่งพักอยู่ที่ห้องในสุด สักครู่หนึ่งตัวหัวหน้าก็ออกมา ข้าพเจ้ามองเห็นแต่ไกลอยู่ในชุดแต่งตัวตามปกติของเขา สวมกางเกงขาสั้น

(ชาก๊วย) เสื้อยืดแขนสั้น มีผ้าขนหนูสำหรับเช็ดหน้า พาดคอห้อยชายมาทางข้างหน้าทั้งสองชาย อายุอยู่ในราว 30 ปีกว่า ลักษณะท่าทางเป็นโจรป่าแท้ ไม่มีแววแห่งความสุภาพ วางท่าเป็นผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อเขามาขึ้นที่โต๊ะ นายประพันธ์ ณ พัทลุง และพวกเราทั้งหมดก็ยืนขึ้นขอจับมือทุกคน นอกจากข้าพเจ้าคงนั่งอยู่ตามปกติ เพราะถือตัวทำนองว่าเป็นคนติดตามไม่มีความสำคัญอะไร ทำให้มันมองเขม็งมาทางข้าพเจ้าเป็นเชิงจะถามว่าเป็นใครแต่ยังไม่ทันถาม ล่ามของเขาก็แนะนำขึ้นว่าข้าพเจ้าเป็นหัวหน้านายตำรวจไทย (Thai police commissioner) เมื่อเขาทราบก็ส่งมือมาขอจับ ข้าพเจ้าจึงลุกขึ้นจับมือด้วย แล้วก็นั่งลงตามเดิมไม่ได้พูดจาอะไรอีก คิดว่าจะให้คุณประพันธ์ฯ พูดโต้ตอบแต่เพียงคนเดียว

เขาชี้แจงว่าการเข้ามายึดครองและปฏิบัติการในรัฐนี้เพื่อจะประกาศชี้แจงถึงความประสงค์ของพวกเขาให้ประชาชนได้ทราบว่า พวกเขาไม่

ได้มุ่งร้ายต่อราษฎรทั่วไป จะกระทำแต่เฉพาะพวกที่เป็นศัตรูให้ร้ายต่อพวกเขาเท่านั้น แต่จำเป็นต้องปฏิบัติการบางอย่างเพื่อป้องกันการตอบโต้ที่จะเป็นภัยต่อพวกเขาขึ้น โดยเฉพาะเรื่องอาวุธ ไม่ว่าจะป็นของรัฐหรือของเอกชน จะต้องยึดเอาไว้ทั้งสิ้นรวมทั้งยานพาหนะต่างๆ ด้วย กับทรัพย์สินอย่างอื่นที่จำเป็น และให้ทุกบ้านเรือนชักธงแดงคอมมิวนิสต์ ตลอดถึงที่ของทางราชการด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้รวมทั้งของเรคนไทยด้วย จากการที่เขาดำเนินการนี้ คุณประพันธ์ฯ หันมาทางข้าพเจ้าเป็นเชิงปรึกษา ข้าพเจ้าได้ตอบชี้แจงไปว่าในระหว่างนี้ พวกเราที่เป็นข้าราชการไทย ยังมีอยู่ไม่ถึงยี่สิบคน กำลังรอคำสั่งจากรัฐบาลเพื่อเดินทางกลับอยู่ คงจะเดินทางกลับกันในวันไม่กีวันนี้แล้ว ตามเรื่องที่ท่านเรียกร้องนั้นเราไม่ขัดข้อง แต่มีบางอย่างที่เรามีความจำเป็นอันเป็นเรื่องเฉพาะตัว ไม่เกี่ยวกับทางรัฐนี่คือเรื่องอาวุธต่างๆ นั้น เฉพาะที่เป็นของไทยได้ส่งคืนกลับไปก่อนหมดแล้ว ที่เรายังคงใช้

ประจำตัวอยู่บ้างก็เฉพาะปืนสั้น ที่เป็นของรัฐทั้งนั้น ท่านต้องการเราไม่ขัดข้อง เรื่องพาหนะนั้น เรามีรถยนต์ของทางการไทยอยู่ 2 คัน คือรถประจำตำแหน่งข้าหลวงทหารหนึ่งคัน กับรถประจำตำแหน่งหัวหน้าตำรวจหนึ่งคัน ซึ่งทั้งสองคันนี้เราจำเป็นต้องใช้เดินทางกลับ ประการสุดท้ายเรื่องการเดินทางคอมมิวนิสต์ ทุกบ้านเรือนนั้น สำหรับบ้านที่ข้าราชการไทยยังคงอยู่เราคงดูแลและเราก็จะไม่ติดธงของเราด้วยเหมือนกัน ส่วนเรื่องอื่นทั้งหมดที่เกี่ยวกับรัฐจะเป็นยานพาหนะใด ๆ ก็ตามเราจะมอบคืนกับรัฐทั้งสิ้นเราไม่เกี่ยวข้อง ให้เขาเรียกเรื่องเอาจากพนักงานของรัฐโดยตรง เขาก็ตกลงโดยไม่มีข้อแย้งเรื่องก็ยุติไป เป็นอันว่าเรื่องหวาดระแวงที่เราเคยคิดว่าเราอาจจะได้รับอันตรายจากพวกเขานั้นก็หมดไปด้วย

ต่อมาอีกสองวันพวกคอมมิวนิสต์ก็ได้จัดชุมนุมขึ้นที่วังอิสตานามาเซีย อันเป็นสถานที่ต้อนรับแขกเมืองของรัฐ ประกาศชักชวนชี้แจงให้ประชาชนไปฟังการพูดชี้แจงของเขาด้วย และในตอนเย็นหลังจากการชี้แจงแล้ว จัดให้มีการเลี้ยงขึ้นอย่างมโหฬาร เพื่อเป็นการฉลองชัย ได้เชิญข้าพเจ้าและคุณประพันธ์ให้ไปด้วย รวมทั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของรัฐบางคนในการเลี้ยงครั้งนี้ ข้าพเจ้ามีโอกาสดำเนินคุยกับคอมมิวนิสต์ชั้นหัวหน้าสองคน พูดภาษาอังกฤษได้คล่อง เขาบอกว่าเป็นนักเรียนรัสเซียเข้าปฏิบัติการอยู่ตามป่าเป็นเวลาสิบปีมาแล้ว ความประสงค์ที่สำคัญที่สุดนั้นต้องการกำจัดพวกคนชาติผิวขาว (ฝรั่ง) ให้ออกไปพ้นจากภาคพื้นเอเชียให้หมด ต้องการให้ชาวเอเชียปกครองตนเอง นี่เป็นข้ออ้าง

เมื่อเราได้รับคำสั่งจากรัฐบาลว่าให้รอมอบหมายรัฐให้แก่ฝ่ายพันธมิตรก่อนแล้ว จึงให้เดิน

ทางกลับ เรารออยู่เป็นเวลาหลายวัน และได้ทราบข่าวทหารฝ่ายพันธมิตรนั้นได้เดินทางเข้าไปในรัฐกลับคืนแล้ว แต่มิได้เลยเข้าไปทางรัฐกลับคืน คงจะเป็นคนละพวกกับที่จะเข้าไปรับทางรัฐตั้งกานู ตลอดแนวทางจากกลับคืนจนถึงตั้งกานู ระหว่างนี้ก็มีพวกโจรจีนคอมมิวนิสต์ยึดอยู่เป็นแห่ง ๆ ตลอดระยะทาง นัยว่าทหารฝ่ายพันธมิตรยังไม่กล้าผ่านไปทางรัฐตั้งกานู โดยเกรงว่าจะปะทะกับพวกทหารจีนคอมมิวนิสต์เหล่านั้น แทนที่ทหารอังกฤษจะผ่านทางรัฐกลับคืนเข้าไป กลับไปเข้าทางด้านใต้ผ่านทางรัฐปาหัง เข้าทางอำเภอเคมาตัน มีทหารประมาณหนึ่งกองร้อยพร้อมทั้งพลและนาย มีเครื่องสนามพร้อมปืนกลบรรจุทุกสำหรับรถบรรทุกทหาร จำนวน 5 คัน ไปยังรัฐตั้งกานู เมื่อทหารอังกฤษเข้าไป ฝ่ายโจรคอมมิวนิสต์ก็ยังคงอยู่ แต่มิได้มีปฏิกิริยาตอบโต้ประการใด

เมื่อฝ่ายอังกฤษเข้ามาแล้ว วันรุ่งขึ้น นายประพันธ์ ณ พัทลุง ก็ได้ไปติดต่อเพื่อทำความตกลงมอบหมายรัฐกันให้เสร็จสิ้นกันไป ได้ตกลงเอาไว้วันถัดมาอีกวันหนึ่ง เพราะการมอบหมายนั้นไม่มีพิธีต้องอะไรมากมาย เพียงแต่นำไปยังสถานที่ราชการที่สำคัญ ๆ เรื่องเอกสารต่าง ๆ นั้นก็เป็นหน้าที่ของข้าราชการรัฐเป็นผู้รับผิดชอบอยู่แล้ว เป็นอันว่าเราหมดหน้าที่เกี่ยวข้องกับรัฐนี้แล้ว

ขั้นต่อไปก็เป็นเรื่องส่วนตัวของพวกเราที่จะเดินทางกลับ ได้วิญญูไปให้ทางรัฐบาลทราบถึงวันกำหนดเดินทาง พักเตรียมตัวอยู่หนึ่งวันหลังจากมอบหมายเสร็จแล้ว การเดินทางจะพักที่รัฐกลับคืนหนึ่งคืน แล้วเดินทางต่อจากกลับคืนโดยทางรถไฟตรงไปยังอำเภอหาดใหญ่ การเดินทางจากตั้งกานูไปยังกลับคืนก็ยังไม่แน่ใจว่าจะผ่านไปโดยความสะดวก เพราะมีพวกจีนคอมมิวนิสต์

อยู่ทั่วไป ก่อนวันที่จะออกเดินทางข้าพเจ้าได้ไปพบกับหัวหน้าคอมมิวนิสต์ที่ตรังگانู เพื่อขอหนังสือให้ความปลอดภัยระหว่างทาง แต่ก็ได้รับการปฏิเสธ เขาอ้างว่าพวกคอมมิวนิสต์ที่อยู่ตามระยะทางนั้น เขาเองก็ไม่รู้ว่าเป็นพวกไหนบ้าง จึงไม่อาจที่จะให้ความปลอดภัยได้ เป็นอันว่าการเดินทางกลับเราก็คงต้องรักษาตัวเอง การเดินทางกลับเราเอารถบรรทุกจากรัฐหนึ่งคันเพื่อบรรทุกสัมภาระต่าง ๆ มาส่งที่กัลดัน กับรถเก๋งของรัฐหนึ่งคัน รวมทั้งรถเก๋งประจำตำแหน่งของเราอีกสองคน รวมเป็นสี่คันด้วยกัน

ในวันออกเดินทาง เวลา 8.00 น. กว่า ที่บ้านพักข้าพเจ้ามีข้าราชการและพวกมลายูหลายคนไปคอยส่ง รู้สึกว่าเขามีความเสียตายอาลัยที่ข้าพเจ้าจะจากมา เฉพาะคุณแม่ทิมแล้วถึงกับร้องไห้ มีตำรวจมลายูสองคน ขอติดตามมาด้วย จะขอมายู่เมืองไทยกับข้าพเจ้า

การเดินทางมีความปลอดภัยไม่มีเหตุการณ์อะไรขึ้น มีอยู่แห่งหนึ่งที่ตลาดย่อย พวกจีนคอมมิวนิสต์ตั้งด่านตรวจวางถนนไว้ เราให้คนขับรถคนมะลายูที่นำเราไปส่งไปพูดชี้แจงขอผ่านทาง พวกนั้นก็เปิดทางให้โดยดี เราออกจากรัฐตรังگانู เวลา 8.00 น.กว่า ถึงรัฐกัลดันเวลาเกือบ 16.00 น. ที่รัฐกัลดันพวกเราเข้าพักที่โรงแรมของรัฐ อันเป็นโรงแรมที่รัฐมีไว้สำหรับต้อนรับแขกชั้นสูง ณ ที่โรงแรมนี้ได้พบกับทหารชาวอเมริกันหลายคนพักอยู่ด้วย รู้สึกว่าพวกนี้มีอัธยาศัยดีมาก ไม่มีการถือตัวเลย พูดคุยกันได้สนุกเท่าที่พอจะเข้าใจกันได้

ตอนเย็นวันที่ไปถึง มีพลทหารไทยคนหนึ่งไปหาข้าพเจ้า ดูลักษณะอาการจะเซียว ๆ อยู่บ้าง แต่งเครื่องแบบทหารไทย ลิมสังเกตว่าติดเครื่องสนามสังกัดใด มีปืนสะเตนและกระเป๋ากะสุนรุงรัง ถามว่าแกตกค้างอยู่ได้อย่างไรในเมือง

ทางการถอนทหารกลับไปหมดนานแล้ว แกชี้แจงว่า แกหลบหลีกไม่ยอมกลับจนกระทั่งพวกคอมมิวนิสต์เข้าเมือง และอยู่จนกระทั่งทหารอังกฤษอเมริกาเข้ามา แกจึงไปแสดงตัวกับทหารอังกฤษ ทหารอังกฤษจึงมอบหน้าที่ให้เป็นยามเฝ้าสถานที่หน่วยทหารอังกฤษพักอยู่ และมอบปืนสะเตนกับกระสุนให้เป็นอาวุธประจำตัว เขาบอกว่าเป็นห่วงพวกเราที่จะเดินทางกลับ เพราะที่กัลดันนี้พวกจีนคอมมิวนิสต์ก็ยังวุ่นวายเกี่ยวกับความรำคาญให้กับผู้ที่เดินทาง โดยเฉพาะที่ด่านและที่ท่าเรือไปเที่ยวตรวจค้นหีบห่อกระเป๋าเดินทาง โดยไม่มีอำนาจอะไร พวกทหารฝรั่งที่เข้ามา ก็เฉยเมยไม่เอาเรื่อง สำหรับพวกเราเขาจะไปคอยให้ความอารักขาให้ จะไม่ยอมให้พวกนี้เข้ามายุ่ง ข้าพเจ้าก็ตกลงนัดให้ไปรอที่ท่าเรือทางข้ามไปยังสถานีรถไฟในวันรุ่งขึ้น แกได้ไปคอยอยู่ก่อนแล้ว เมื่อเราขนของไปจะข้ามฝากพวกจีนคอมมิวนิสต์สามสี่คนเข้ามาจะทำการตรวจค้นจริงดังที่แกบอกไว้ แกไม่ยอมให้ตรวจค้น และทำท่าเอาจริงกับพวกนั้น ว่าถ้าขึ้นทำการค้นแกจะยิงให้ตายทันที พวกนั้นเลยไม่กล้าเป็นอันว่าเราพ้นความยุ่งยากไปอีกครั้ง

เรามาขึ้นรถไฟที่สถานีปาเซมาส อันเป็นสถานีที่ข้ามมาจากรัฐกัลดัน เดินทางตรงไปลงหาดใหญ่ โดยไม่ต้องเปลี่ยนรถไฟอีก ที่สถานีรถไฟโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีทหารเรือชุดที่เคยอยู่รัฐตรังگانู มีเรือเอกเข้า ทรวงักกับนายสิบพลทหารไปคอยต้อนรับแสดงความยินดีอยู่ที่นั่นขณะที่เราผ่านไป

เมื่อถึงหาดใหญ่แล้ว ทางการสั่งให้พักอยู่เพื่อรอรับคำสั่งต่อไป ไม่ต้องปฏิบัติหน้าที่เท่ากับให้เป็นเวลาพักผ่อนเกือบหนึ่งเดือน

อวสานการปฏิบัติหน้าที่ที่รัฐตรังگانู